

NÉGYKEZES KRITIKA

Plonicky Tamás *Hugyos malac* című kötetéről (Pesti Kalligram, 2021)

KATONA ALEXANDRA

Sokat markol, de keveset se

Plonicky Tamás *Hugyos malac*ának már a címéből is ordít a provokatív szándék. Én ezt általában kifejezetten üdvösnek tartom, ha ez a kimondhatóság és a leírhatóság határainak fészegetésével jár, a szöveg olvasása során azonban a szándékosan alulstilizált, trágár nyelv, a véget nem érő, egymásba folyó tripek, a hardcore pornó és az emberi ürülék változatos felhasználás módjainak ábrázolása, úgy érzem, a szerzőnek nem eszköze ahhoz, hogy állítson valamit a világról, hanem csupán a célja: Plonicky szövege számomra nem tudott több lenni, mint egy provokálni akaró könyv.

Az önmagát meg nem nevező, kamasz elbeszélőnkől már az első novellában megtudjuk, hogy pszichoszexuális neurózisban és disszociatív személyiségzavarban szenved, így az elbeszélés hitelessége folyamatosan kérdésessé válik. Plonicky ezáltal a szövegvilágban is összemossa a valóság és a hallucináció határait, és nemcsak a novellák elbeszélőinek hitelessége, hanem sokszor a személyük is megkérdőjeleződik. A szövegekben legtöbbször szóhoz jutó névtelen narrátor identitása egy világvesztett, sodródó, egyik tripből a másikba tartó identitás, aminek ingatag voltát nagyban befolyásolja az is, hogy megszólalásainak nagy részében egy, a saját sorstalanságáért a szüleit hibáztató kamaszelbeszélővel van dolgunk.

A tizenévesek nagyotmondásával, a hallucinációk és a folyamatos

droghasználat beemelésével a szerző egy semmilyen alapokon sem nyugvó, minden biztonságérzettől mentes világot akar megteremteni, azonban számomra az első száz oldal után ebbe belefáradt a szöveg. A novellafűzér nyelvi is hordozza a fiatal szerzők tipikus hibáit: túlzásai olykor már parodisztikussá válnak, gyakran túlmagyaráz, túlreflektál és túlságosan támaszkodik az elődeire. Sokszor nehezen tudtam eldönteni, hogy a szöveg – nyilvánvalóan szándékos – alulstilizáltsága minden esetben abból adódik-e, hogy a névtelen narrátorunk maga is egy nagyot mondani akaró, közepesen jó író. Bennem ez a megoldás olyan benyomást kelt, mintha Plonicky a hozzá hasonlóan elsőkötetes, provokálni akaró, fiatal szerző karaktere mögé bújva akarná eltakarni a saját hibáit.

Már a fülszöveg „csodálatos Plonicky Tamásról” szóló beharangozója is a szöveg beszédmódjának alapjául szolgáló nagy elődök – pl. Burgess *Gépnarancia*, Ellis *Amerikai Psychója* – mentén határozza meg a kötetet, és a szöveg is folyamatosan reflektál az őt meghatározó szerzőkre. Én azonban magamban akaratlanul – és talán nem alaptalanul – sokkal inkább Totth Benedek *Holtversenyével* párhuzamosan olvastam: miközben mindkét szöveg ugyanazokat a markáns szöveggyománymányokat követi, igyekszik saját, egyedi megszólalásmódot teremteni. Ez az

összehasonlítás egyértelműen a *Hugyos malac* kárára vált: miközben a fülszöveg is „összehasonlíthatatlanul egyedi Plonickyról” beszél, a tizenkilenc novellában mégsem teremődik meg egy egyedi, saját hang, inkább utánzás marad, míg a *Holtversenyben* az innen-onnan kölcsönzött hang sokkal inkább összeáll valami újjá.

A *Hugyos malacot* Totth Benedek szövegével rokonítja az is, hogy folyamatos benne az intermedialis és intertextuális játék, azonban Plonicky szövegében ez ahelyett, hogy kinyitná a szöveg tereit, valahogy sokkal szorosabbra zárja azokat: a mottók kiválasztása, a populáris kultúra egyes alakjainak beemelése mind egy irányba mutat. Erre a legjobb példa a mennyország és a pokol színterein játszódó fejezet, a rockszár Luciferrel, a halált játszó Audrey Hepburnnel, a sors szerepében tetszelgő, mindig részeg Charles Bukowskival és a Szent Pétert alakító George R. R. Martinnal a főszerepben.

Plonicky könyvétől azt vártam, hogy poétikai, esztétikai és morális kérdésekkel fog bombázni, hogy a szöveg szóhasználatát meghatározó gátlástalanság a kimondás gátlástalansága lesz egyben. Ezzel szemben azonban azt érzem, hogy miközben a szöveg tétje talán az lehet, hogy a saját hallucinációitól szenvedő elme tortúráját elbeszélhetővé tegye, az elbeszélő pozíciója szintén csak eszköz ahhoz, hogy valamilyen keretben ez a fajta erős beszédmód legitim lehessen. Azt vártam ettől a szövegtől, hogy ne komfortzónát keressen a kimondáshoz, hanem törje át annak a gátjait – és ehhez egy szétkáromkodott szövegvilág nem elég.

■■■

Az énnel kibékülni, érted, csak a testben lehet

Nyers szexualitás, közvetlen testiség, zaklatás, a valóság és látomás határa, az én formái, azok elfogad(tat)ása, tereméstörténet a kuplerájban – ilyen izgalmas pillérek mentén mozog Plonicky Tamás első novelláskötete. A *Hugyos malac* tizenkilenc szövege újra és újra ezekhez a problémákhoz kanyarodik vissza, megküzdési módokat keres, vagy éppen messze elkerüli azokat.

Bár a novellák elbeszélői nem minden esetben szólalnak meg ugyanazon személy hangján, mégis egyetlen karakter problémáit gyűjti össze a kötet. Mit kezd magával egy férfi, aki fiúként és még öregként is a férfiaságával küzd – ezt próbálják megérteni és felépíteni a szövegek. Egészségtelen emberi kapcsolatokban, minősíthetetlen szülők között mozog, ott próbál túlélni, mentálisan stabillá tenni önmagát. A kötetben haladva, életének különböző állomásain elkaptott férfialak mindenhová magával cipeli ex-nőinek a megjegyzéseit („senkiházi impotens”), anyja toxikus pozitivitását, idegesítő, semmitmondó aforizmáit, és apja részegen, a kuplerájban elejtett indulatos életbölcösségeit. Utóbbival együtt Isten egy profán, mérgező alakká válik, akár stricivé, akinek a nőképe nemcsak kérdéses, de pontosan az apát igazolja. A tereméstörténet nem kedves és nem magasztos, egyetlen fontos pontja: az aktus. A férfinak a „balfaszágával”, tapasztalatlan működésével, bizonytalan férfiaságával való szembenézésére pedig szintén ez lesz az egyetlen válasz.

Az apjától inkább elszenvedett, mintsem eltanult szexualitás, kurvázás, anyja mondatai, erőszakos képzelgések, szexuális víziók megidézése – ezekkel tájékozódik a világban. Kívül rend, hiszen működik az élet, belül pedig káosz, amelyet csak fűvel, alkohollal vagy xanaxszal lehet elviselni. A narrátorok folyamatosan beidéznek már ismert szereplőket, így a szülők, haverok – Felhő, Püpi, Füge, Toka – átvándorolnak egyik szövegből a másikba, így

pedig a róluk kialakult kép is erősebbé válik. Ezzel együtt azonban a novellák és kötet szintjén is akár szó szerint viszatérő mondatok, motívumok adagolása nem minden esetben hordoz erőteljes szerepet. A felépített, de nem tiszta motívumrendszer nem érvényesül kellőképpen a novellákban. Előfordul, hogy lebegnek, túljátsszák őket, átfutunk rajtuk, negyedszer már nem visszautal, üt, csak késleltet az olvasásban – ilyen lehet az anya folyamatos „gondoljunk valami másra” mondata is.

Az elbeszélők élőbeszédszerűen narrálják az eseményeket, az obszcén, trágár beszédmod a kötet egészét kíséri. Nyersen és tisztán beszél aktusokról, női és férfi testekről, nincsenek tabuk. Középpontban az egyetlen dolog, amely megoldás lehet mindenre: a test. Néhány szöveget mottók vezetnek fel, ezek között Bukowskit is ott találjuk. Az amerikai szerző beidézése nem véletlen, s talán bizonyos szempontból pontosan a kötet elhelyezését szolgálja, valamilyen mértékben az ő hagyományához kapcsolja a novellákat. A laza, trágár beszéd, az egyszerű nyelvezet, mely kicsit sem törekszik a költőiségre, az alkohol szimbolikus jelenléte, a fű, a drogok tripjei – mind ott vannak a Bukowski-életműben. És azon szerzők munkáiban is, akiket a fülszöveg megemlít – pl. Hazai Attiláéban. Mégis, talán hirtelen dolog egymás mellé állítani őket, az itt megjelenő szexualitás, trágár nyelv mögött nem érződik olyan mértékű rétegzettség. Egyetlen poétikai célt valósít meg, azt viszont több szövegben is érvényesen hozza: hogyan lesz a szexualitás eszköz a bizonytalan férfiasággal, a férfiszerepekkel szemben, miközben nem tud valódi fegyverként, feloldozásként működni. Hogy legyenek működő férfi a társadalomban, mire támaszkodjak, mit adjak egy nőnek, mit vegyek el tőle – sztereotípiák bomlanak le és épülnek újak, melyek káros apai tanácsokat erősítenek meg („minden nő kurva”, és attól leszél férfi, ha ezt tudod és eszerint cselekszel velük, stb.).

Mind egyik szövegben elmosódnak a valóság és az illúziók, látomások ha-

tárai, ez lehet a drog hatásától, az alkohol mámorától, vagy a mentális kibillenes állapotától. Ijesztő, indulatos, ösztönös dolgokat nyitnak meg ezek a képek, amelyek valamilyen szer hatása alatt történhetnek, vagy a túl sokáig cipelt traumák lökik kifelé őket. A mondatok ritmusa sok helyen felgyorsul, sűrű kijelentések követik egymást, vesszőkkel elválasztva, sorokon ível keresztül egy-egy mondat, ahol egyetlen kötőszóként a „baszd meg” szolgál. A novellák csavarjai sokszor táplálkoznak a valóság-vízió játékból, ahol az olvasó rájön: átvették, ez megint csak a drog, a psziché. De természetesen ez a játék sem működhet egy egész kötetben keresztül, éppen ezért pár novella után igencsak kiszámíthatóvá válik az ingadozás.

Felmerül a kérdés, hogy mennyiben történik mindezzel valamilyen új, erőteljes nyelv- és világteremtés és mennyiben maradnak több helyen öncélúak ezek a megoldások? Bár nem előnyök a hasonlítgatások, mégis szem előtt kell tartanunk a Bukowskira tett utalást. Tud-e a Plonicky kötet nyelve abba a hagyományba kapcsolódni? Nem lehet-e, hogy a sok sikeres szövegész ellenére, ugyanennyi helyen kifulladt a poétikai cél, és dísz maradt, funkció nélkül? A kötet hátulján olvasható szavak, melyek Németh Zoltántól származnak, próbálják lefedni ezt a szövegvilágot, és a szövegnyelv valóban laza, kocsmái, tinédzserként használja a szlenget és öreg részekként káromkodik, emellett nem kímél a részletes testi történésektől. Ugyanakkor a „kocsmapróza, tinédzsermonológ, bulinovella, pszichopornó” megnevezések nem támasztják alá számomra, hogy a szexualitás szavainak ilyen formában történő felhasználása itt nyelvileg és mondanivalóban tényleg sikeresen megvalósulna – pedig ismerünk minderre példát, nem csak Bukowskinál, hanem Foucault több műve, esetleg Henry Miller *Szexusa* is ide sorolható. A kötet kezdő novellája (*kigyótér*) kiemelkedően teljesít ebben a kísérletben, azonban ahogy tovább olvasunk, egyre inkább érezni: a trágár szavak erősek és jók, de csak akkor, ha a megfelelő helyen állnak és nem maradnak user szinten, nem válnak díszé – ez pedig nem mindegyik szövegben érvényesül.

Olvasó, te huygos malac!

Ki nem állhatom, ha egy könyvön az érződik, mintha a szerkesztő, de még a szerző sem kedvelné. Plonicky Tamás első kötete viszont ezt érezteti velem. El kell ismerni, nem hibátlan, egy debüt kötetől nem is várható el. De nem elegendő Burgess, Ellis, Bukowski és Hazai neveivel dobálózni csak azért, hogy több mondat legyen egy „csodás” fül-szövegben. Az sem elegendő, ha szembe megyünk a politikai korrektséggel, vagy hogy az első novellában meghatározzuk, hogy egy *pszichoszexuális neurózisban* (?) és *disszociatív személyiségzavarban* szenvedő elbeszélővel lesz dolgunk a későbbiekben, és slussz-passz. Nem elegendő leírni valamit, majd úgy hagyni, esetleg néha-néha kikacsintani a szakma felé, hogy *hááát* ennek a szövegnek a végével kezdhethnék valamit, *hááát* ez úgyis rosszul van megírva, *hááát* úgyse értik, úgyis lehúzzák. Bármennyire is örültem a mai magyar irodalom és irodalmi elvárások, divatok parodizálásának az ilyen és hasonló kiszólások, szándékolt klisék (amelyek között még így is van húzni való), vagy a bizonyos esetekben szintén szándékoltan sztereotip alakok használatával: a kötet végére én éreztem magam kellemetlenül, amiért az a meggyőződésem támadt, hogy ezúttal egy még nem kiforrott kéziratot adtak ki. De haladjunk szépen sorjában.

A kötet címét adó novella szerint a nagy tudású és rendkívüli tájékozottsággal rendelkező J. bá mindenkit ezekkel a szavakkal illet: huygos malac. Azt is, aki nem figyel rá, de azt is, aki leül hozzá a kultúra különböző ágazatairól beszélgetni, vitatkozni. Ennek fényében a *Huygos malac* mint cím a szövegek tekintetében remek választás. A könyv(test) állítása szerint az is ezt a jelzőt érdemli, aki nem olvas, de az is, aki elolvassa ezt a novella-füzet. Nagy kár, hogy míg az elbeszélő megkapja J. bától azt, amit ígér, a szerző ennek a felét sem képes nyújtani az olvasónak. Meglehet, nem is kívánja, de valami tartalmat, tétet mégiscsak érdemes lenne adni a szövegeknek, hogy az

arrogancián és obszcenitáson kívül más is megmaradjon a *huygos malacok*ban. Ebből a szempontból egyedül talán az *Esti Kornélra* reflektáló *Éjjeli*, valamint a *Paraván* említésre méltók. Ugyanakkor igazságtalanság lenne nem megemlíteni a szerző büvésztehetségét, amelyvel rendkívül jól meg tudja vezetni az olvasót a fent említettekben, továbbá a *Pongyolában*, a *Heppben*, és a *Felhők feliratozva*ban. Ezek valóban bravúros kivitelezések, csak emelhetni lehet a *sildes sapkákat*, ezzel együtt sajnálni, hogy a lendület és a remek ötletek a kötet második felére elvesznek. Ez ugyan részben magyarázható lenne a feltételezhetően programadónak szánt, egyben legerősebb novella, a *Paraván* azon részével, melyben a *Gennyországba* éppen bejutó Lucifer Isten elleni tervéről beszél, de a kötet második fele nem áll másból, mint erőltetésből. Ezt még poétikailag sem lenne szabad engedni. A *Migréntől* kezdve pedig egy jó pillanat nincs.

A szövegek alapvetően hosszú mondatokkal dolgoznak, az élőbeszédet imitálva. Ez nem feltétlenül jelentene problémát, amennyiben azokba maga a szerző nem gabalyodna bele. A kedvenc esetem a következő: „*Csodás va-*

gyok, gondoltam, majd a lány, ez a rohadat ribanc néhány héttel később ugyanazt, vagy legalábbis valami hasonló intim kinyilatkoztatást tehetett annak az évtizedekkel öregebb kétgyerekes családapának is, akivel – miután velem dugta párhuzamosan – félrelépett [...]”. A kötet második felében pedig, különösképpen a „kamasz hang” esetében, a túltolt beékelésnek hála szinte már követhetlenné válik egy-egy mondat.

A másik problematikus elem a szóhasználat. Képtelen vagyok elfogadni, hogy ez az elbeszélő – ironia nélkül, ráadásul nem csak egyszer, véletlenül – *morfondírozik az agyalás helyett* például a következő szövegek környezetben: „*A fenekére feszülő koromfekete szoknyájától pokoli merevedésem támad. Zavaromban még mindig a seggemet babrálom valamiféle sérülés nyoma után kutakodva, és azon morfondírozom, hogy ebben a nőben aztán tényleg minden benne van a farkamon kívül*”, másutt a fantazmagória, buzsanccs, tasi vagy a cimborra kifejezéseket használja. Továbbá zavaró a nyelvjárási szavak minden ok nélküli forgalomba helyezése: *sérifikál*, *csucsus üveg*.

Az ilyen erős „területjelölő” szóhasználat magyarázható lenne a változó elbeszélőkkel, viszont azokat leginkább tartalmi szempontból tudjuk elkülöníteni a többiekől, nem nyelvhasználatuk, „hangjuk” szempontjából. Addig, ameddig ez az írástechnika nem kerül kellőképpen kimunkálásra, elbeszélőként – ha szükséges kiemelni például a hovatartozását – még több egyéni kifejezést kellene alkalmazni, amennyiben a szerző részéről szándékos szóhasználatról beszélünk. Ellenkező esetben az összeset felejtjük el.

Mindemellett Plonicky Tamás első kötetének utolsó ötven oldalán elszaporodnak a félregépelések, betűkihagyások.

Összességében tehát ugyanaz mondható el a *Huygos malacról*, amit az *Éjjeli* elbeszélője mond el saját magáról: „*Ha igaz, amit ez a seggfej mondott, én egy rosszul megírt szövegfoszlány vagyok, amit még nem szerkesztettek meg.*”

Bízom abban, hogy a második kötetre már nem lesznek érvényesek ezek az állítások, mert Plonicky tagadhatatlanul ötletes, és reményem szerint fejlődőképes szerző. ■ ■ ■

A rebellis faszkalapkodásról írni 2021-ben nem kell félnetek, jó lesz

Mint egy tisztességes debütkönyv a kortárs magyar irodalmi piacon, Plonicky Tamás 2021 tavaszán a Kalligram Kiadó gondozásában megjelent *Hugyos malac* című elbeszéléskötete is a szülőktől szerzett traumákról, a vállaltan diszfunkcionális fiatalságról és annak az egzisztenciális kríziseiről vall, ahogy a sokat ígérő fülszöveg is írja, *összehasonlíthatatlanul egyedi* Plonicky stílusban.

A kiemelés, persze, nem elsősorban a (feltehetőleg) a fülszöveget jegyző Németh Zoltánnak szól, aki az elbeszélések háttereit Anthony Burgess, Bret Easton Ellis, Charles Bukowski vagy épp Hazai Attila világához hasonlítja, hiszen állítást tesz a regény eleven működéséről is: *összehasonlíthatatlan*. A kötet legfontosabb gesztusa az összehasonlítást végző polgári, értelmiségi (ha tetszik: affektáló, vegetáriánus, álértelmiségi) működés és nyelv elutasítása, elérvénytelenítése, ahogy arra a fülszövegben sorolt szerzők is erős kísérletet tesznek. Ám míg a megidézett, nem egységes világ-irodalmi hagyomány szerint a társadalmi normák közösen átél válsághelyzetről valló szövegek deviánságukban is érvényes válaszokat adnak, addig a *Hugyos malacot* olvasva gyökértelen, tehetetlen marad az olvasó. Ha kritikát akar megfogalmazni a szöveg esztétizáltságára vagy nyelvi zsúfoltságára vonatkozóan, arra a szöveg *rebellis* (milyen avított szó, mégis milyen gyönyörűen kifejezi azt, ha valaki a szalonon belül tesz lázadónak tűnő gesztusokat) volta kíván

feloldást adni, miközben maga a lázadás is súlytalan, öncélúnak bizonyul. Mekkora lázadás elvárt cél nélkül lázadni a rend ellen, gondolja az optimista értelmező, a szöveg mégsem győzheti meg.

A kötet maga mindezeken túl izgalmas vállalásokat tesz azzal, hogy egyfajta káromkodással terhelt generációs nyelvet és az élet céltalan, élvezet nélküli, sokszor gépies generációs tapasztalatát kívánja megteremteni különböző alternatív tudatállapotokon, például tudatmódosító szereken, szorongáson, fantáziában, másnapon, önbecsapáson vagy szándékos másrafigyelésen keresztül. Az elbeszélések hősei nagyrészt egyes szám első személyű, megbízhatatlan beszélők, akiket függéseik, mentális állapotuk, fiziológiai helyzetük fogságban tart, ezek az elbeszélők azonban nagyrészt összeolvashatók, ugyanolyan névre hallgatnak a barátok (Toka, Felhő, Püpi), ugyanabba a kocsmába, vagy annak a kocsmának a helyére járnak (az Art Clubba), ugyanakkor az elbeszélő szülői háttere vagy lakhatási viszonyai novelláról-novellára változnak, viszont gyakran visszatérnek például beszélgetéstémák, vagy a féltelen cukorkazabálás is.

A novellákat ismétlések, gondolatrítmusok, jól etalált anaforák, aforizmák, szentenciák, családi, baráti tanácsok és a közhelyességre való reflexiók szervezik, a kötetegész a jelölt punk polgárpukkasztó szándék, illetve a súlytalan-ságával és öncélúságával együtt is kohe-

rens nyelv építi. Jól működő elbeszéléseket látunk, beléjük lehet feledkezni, fel lehet nevetni egy-egy poénon, és erősen működik a szövegekben egyfajta feszültség, különösen az első novellákban, amelyek csattanószzerűen játszanak a normatív tudatállapottól való eltéréssel. A kötet maga mégis üres marad egészében, osztrénvű punkság, megjártás történik benne, nem csupán a hősök cselekvésén, hanem a könyvtárgyon keresztül is, filozófiai értekezések, a tanult punk szubkultúra nyelvi és kulturális jegyei a mottókban és a problémafelvetésekben (mint például Alekszandr Jurjevics Picsuskin, hírhedt orosz sorozatgyilkos vagy Gavrilo Princip történeteiben), miközben az egészből csupán annyi látható, amennyit az *anarchizmusról* a Google keresés első oldalán is fellelhetünk.

A legtöbb üresnek bizonyuló nyelvi és esztétikai gesztussal a legkevesebbet mondás lázadásának mentén, persze, ez egy rendkívül sikeres kísérleti kötet. Egyszerre mutat rá és csatlakozik fel a most pályájuk elején lévő közös szubjektumkeresésére, az eleve kiégésre ítélt irodalmi részvétellel és a még a posztmodernről is lekéselt szerzőségére, ez a felismerés azonban nem szabadítja fel, nem esztétizálja át az olvasást. Az *Amúgy Eszti!* című novella egy jelenetében persze önironikusan tematizálja is mindezt a szerző azzal, hogy a hős a kötethez kísértetiesen hasonló szöveget olvas, de ez az önironia sem földeli igazán a szöveget, nem ad neki súlyt, pusztá diagnózis, kimondása mindannak, amit 160 oldalon át már láttunk, és amit a következő harmincban még fogunk. A *Hugyos malac* fülszövege egyedül ígér, összehasonlíthatatlant: szép célja ez egy szerzői pályának, nem baj, hogy Plonicky az első kötetével még nem ugrotta meg. ■ ■ ■

Katona Alexandra, Ferencz Hedvig, Dudás Robert és Veszprémi Szilveszter a Szegedi Tudományegyetem magyar nyelv és irodalom MA képzésének másodéves hallgatói; négykezes kritikájuk egy szemináriumi beszélgetésből nőtt ki.

N É G Y K E Z E S K R I T I K A